

Työn muutoksen haasteet kulttuuri- alan korkeakoulu- tuksen työelämä- pedagogiikalle

Miikka Pyykkönen

YTT, kulttuuripolitiikan professori
Jyväskylän yliopisto
miikka.pyykkonen@jyu.fi

Kaisu Kumpulainen

YTT, kulttuuripolitiikan yliopistonopettaja
Jyväskylän yliopisto
kaisu.kumpulainen@jyu.fi

Sanna Vierimaa

YM, projektitutkija
Jyväskylän yliopisto
sanna.vierimaa@jyu.fi

Tiivistelmä

Tarve työelämän kriittisanalyttiselle tuntemukselle ja yleisesti työelämävalmiuksien kokonaisvaltaisemmalle huomioimiselle korkeakouluopetuksen suunnittelussa on kasvanut. Tutkimme tässä artikkelissa työelämän muutoksia kulttuurialan korkeakoulutuksen näkökulmasta. Tutkimuksemme aineistona on kahdeksan suomalaisen

kulttuurialan koulutusohjelman opetustarjontaa. Analyysin pohjalta syntyi käsitys kolmesta erilaisesta orientaatiosta työelämän ja työelämätaitojen huomioimisessa opetuksessa: 'alakohtaiset työelämätaidot', 'geneeriset työelämätaidot' ja 'tutkija- ja asiantuntijataidot'. Taiteenalakohtainen koulutus keskittyy ensimmäiseen, ammattikorkeakoulujen tuottajakoulutus nostaa esiin yleisiä työelämätaitoja ja yliopistojen tutkimus-

pohjainen koulutus puolestaan edustaa kolmatta orientaatiota.

Työelämäläheisyys näkyy tutkimustulostemme mukaan kulttuurialalla lähinnä ammattikorkeakoulutuksissa, joissa on geneeriset työelämätaidot -orientaatio. Koulutusohjelmissa, joissa painotus on erityisissä taiteen aloissa tai tutkimuksen tekemisessä, työelämäyhteydet jäävät lähinnä sivuaineiden tai harjoittelun varaan. Konnektiivisen pedagogiikan näkökulmasta tilanne on vielä heikompi. Opetussuunnitelmien perusteella eettistä vastuullisuutta tai kriittistä työelämäosaamista ei opeteta osana koulutusohjelmia. Valmistuvien opiskelijoiden tulisi oppia samanaikaisesti tarkastelemaan muuttuvaa ja monimutkaista työelämää analyyttisesti ja kokonaisvaltaisesti, tekemään ratkaisuehdotuksia työelämän olosuhteiden parantamiseksi sekä toimimaan ketterästi eri työtehtävissä. Tämä edellyttää konnektiivista pedagogiikkaa ja opetussuunnitelmien tiiviimpää työelämäläheisyyttä sekä teorian ja käytännön uudenlaista yhdistelemistä.

Avainsanat: *kulttuurialan korkeakoulutus, työelämäläheisyys, työelämäpedagogiikka, konnektiivinen pedagogiikka, opetussuunnittelu*

.....

Abstract

The aim of this article is to investigate changes in working life from the perspective of cultural studies in higher education. Our data consists of observations of eight study programmes in Finnish cultural studies. We examine their curricula and analyze how

employability skills have been perceived in the context of teaching. As a result we found three different orientations: 'field specific employability skills', 'generic skills', and 'research and expertise skills'. The first orientation was visible in arts-related education, the second one in vocational schools' cultural production programmes, and the third orientation in the research-oriented programmes of universities.

We found that the working life relevance of cultural studies was visible primarily in the vocational schools, which emphasize a generic skills orientation. In the study programmes focusing on the arts or on research, the connections to working life depended mostly on students' own interests and activities, as they could participate voluntarily in internship programmes or take working-life-oriented minor subjects. The working life relevance was even weaker when examined from the perspective of connective pedagogy, that is, the means by which these skills were integrated into the teaching of courses. The curricula show that ethical responsibility and critical perspectives on working life are not taught as a part of the study programmes. Graduating students should have the opportunity to analyze and observe changing and complex aspects of working life holistically, and to make suggestions on how to flexibly improve work and working life conditions through different kinds of tasks. This requires that connective pedagogy and curricula will be more actively linked to working life, and new combinations of theory and practice, that can be applied to it, created.

Keywords: *cultural studies in higher education, working life relevance, working life pedagogy, connective pedagogy*

Johdanto

Työelämän nopea muutos on tuonut haasteita korkeakoulujärjestelmien kehittämiseksi. Korkeakouluilta odotetaan yhä enemmän aktiivista osallisuutta yhteiskunnan muutokseen (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus [Karvi], 2013). Niiden pitäisi pystyä tuottamaan uusia innovaatioita, tukemaan talouskasvua ja kestävää kehitystä sekä varmistamaan valmistuville opiskelijoille tarvittavat työelämätaidot (Nykänen & Tynjälä, 2012). Viime vuosien yleisenä trendinä on ollut, että korkeakoulutuksen opetussuunnitelmatyöhön halutaan lisätä työelämälähtöisyyttä ja osaamisperusteisuutta (Kotila & Palonen, 2018). Toisaalta vallitsevaa kehittämisen suuntaa kritisoidaan yliopistoissa siitä, että työelämälähtöisyyden korostaminen voi heikentää tiedon ja tutkimuksen itsenäistä asemaa (Linden, Annala, & Mäkinen, 2016).

Työelämäyhteyksien lisääminen voidaan nähdä myös mahdollisuutena yliopistojen ja tutkimustiedon merkittävämpään rooliin yhteiskunnan kehityksessä. Tällöin onkin hedelmällisempää puhua työelämälähtöisyyden sijaan työelämäläheisyydestä. Yliopistoissa ei kouluteta pelkästään työnantajien tarpeista lähteviä erityisosaajia, vaan myös kriittisiä asiantuntijoita, jotka ymmärtävät moniulotteisesti omaan alaansa liittyviä rakenteita ja haasteita. Osaamistavoitteita ja työelämätaitoja ei tule tarkastella vain yksilön ominaisuuksina, vaan tarvitaan myös yhteisöllistä näkökulmaa (vrt. Fung, 2017). Työelämäläheisyydestä tai -lähtöisyydestä korkeakoulutuksessa on tullut jo laajasti hyväksytty yhteinen tavoite. Myös korkea-

koulutuksen tutkijoilla on selkeä yhteinen näkemys siitä, miten työelämän muutosten ja kehittämistarpeiden tunnistaminen opetuksessa on tärkeää (Töytäri, Tynjälä, Vanhanen-Nuutinen, Virtanen, & Piirainen, 2019). Näiden tavoitteiden tulisi näkyä ja konkretisoitua opetussuunnitelmasolla ja käytännön opetuksessa.

Opetussuunnitelmatyö on korkeakoulujen työkalu, jolla pyritään saavuttamaan toivottuja tavoitteita, kuten työelämäläheisyyttä, osaksi jokapäiväistä opetustyötä. Opetussuunnitelman määritelmät kuitenkin vaihtelevat: Käsitteellä voidaan viitata joko koko opetussuunnitteluprosessiin tai lopputuotokseen eli dokumenttiin. Suppeasta näkökulmasta opetussuunnitelma onkin kurssikuvausten lista, mutta laajasti sen voidaan nähdä olevan myös kamppailun väline ja heijastelevan kyseisen ammatin arvostuksia ja suunnittelijoiden valtaa (Laajala, 2016). Vaikka tutkimuksemme kohdistuu opetussuunnitelmiin dokumentteina, ne sisältävät kuitenkin enemmän informaatiota kuin pelkkää opetustarjonnan kuvausta. Opetussuunnitelmat heijastelevat sitä, mitä osa-alueita ja osaamistavoitteita eri koulutusohjelmat pitävät tärkeinä tulevaisuuden asiantuntijoiden kasvattamisessa.

Työelämän nopea muutos haastaa koulutusta, eikä kulttuuriala ole siinä poikkeus. Päinvastoin, esimerkiksi nuorten kulttuurialan työntekijöiden keskuudessa yrittäjänä ja freelancerina toimiminen on selvästi yleisempää kuin muilla sektoreilla (Hirvi-Ijäs, Rensujeff, Sokka, & Koski, 2018). Muutokseen vastaaminen edellyttää työelämävalmiuksien kokonaisvaltaista huomioimista kulttuurialojen koulutuksen pedagogiikassa.

Tutkimme tässä artikkelissa, miten työelämänäkökulma näyttäytyy suomalaisessa kulttuurialan korkeakoulutuksessa. Lähestymme asiaa analysoimalla kahdeksan kulttuurialan korkeakoulutusohjelman opetussuunnitelmia ja tarkastelemme niitä konnektiivisen pedagogiikan näkökulmasta. Konnektiivisen pedagogiikan näkökulma ohjaa käsittelemään korkeakoulujen ja ulkopuolisten toimijoiden välistä yhteistyötä. Sen avulla voidaan kuitenkin tarkastella myös opetussuunnitelmien ja opetukselle asetettuja osaamistavoitteita eli miten konnektiivisuuden elementit niissä huomioidaan. Keskeinen tutkimuskysymyksemme onkin, miten konnektiivisen pedagogiikan työelämälähtöisyyden ulottuvuudet ja piirteet näkyvät kulttuurialan koulutusohjelmien opetussuunnitelmissa. Dilly Fungin (2017) kirjassa *A Connected Curriculum for Higher Education* esitellään konnektiivisen pedagogiikan eri ulottuvuuksia, joita tulisi huomioida opetussuunnitelmatyössä. Tarkastelemme tässä Fungin määrittelemistä ulottuvuuksista erityisesti työelämänäkökulmaa eli näemme korkeakoulutuksen työelämäyhteyksien rakentamisen laajempina prosessina kuin pelkästään opiskelijoiden työelämävalmiuksien rakentamisena.

Käsittelemme luvuissa kaksi ja kolme työelämän muutosta yleisellä tasolla sekä kulttuurialan työn erityispiirteitä. Luvussa neljä pohdimme korkeakoulujen työelämäläheisyyttä laajemmasta eli konnektiivisen pedagogiikan (Griffiths & Guile, 2003; Collin, Paloniemi, Rasku-Puttonen, & Tynjälä, 2010; Fung, 2017) näkökulmasta. Tulosluvuissa avaamme kolme erilaista työelämäorientaatiota, jotka olemme tunnistanee suomalaisista kulttuurialan koulutusohjelmista. Luokittelu on yksinkertaistava, mutta se avaa työelämänäkökulmaa korkeakoulujen ope-

tussuunnitelmissa. Luokittelun pohjalta teemme johtopäätöksiä siitä, miten opetussuunnittelutyössä on huomioitu kulttuurialan työelämämuutokset ja onko niissä nähtävissä konnektiivisen pedagogiikan elementtejä.

Kulttuurialan työn muutokset

Tutkijat ovat etsineet ratkaisun avaimia uuden työn epävarmuuksiin niin yksilöstä kuin tämän kyvyistä ja ominaisuuksista (Keyriläinen, 2017; Rauhala, Leppänen, & Heikkilä, 2013) kuin yhteiskunnan rakenteista ja käytännöistä (Pyykkönen, 2014). Yhteistä työn muutokselle erityisesti uusilla aloilla on, että teknologia mahdollistaa työn tekemisen lähes kaikkialla ja kaikkina aikoina. Työntekijä on yhä enemmän henkilökohtaisessa vastuussa työnsä sopimisesta, tekemisestä ja tuloksista. Työntekijältä edellytetään vastuun myötä myös jatkuvaa osallistumista innovointiin ja kehittämiseen sekä kommunikaatiokykyä, informaation hallintaa ja käsittelyä. Näiden lisäksi omaa työtä, työn tuloksia ja omaa persoonaa on osattava markkinoida erityisesti silloin, kun työtä myydään, uusia töitä pyritään löytämään tai verkostoidutaan. (McRobbie, 2016; Sennett, 1998; Vähämäki, 2003.)

Työntekijälle muutos näkyy tutkijoiden mukaan sekä työelämän epävarmistumisena, prekarisoitumisena ja vastuun lisääntymisenä. Tietotyölle on ominaista myös työntekijöiden henkilökohtaisten kykyjen ja osaamisen jatkuva kehittäminen sekä luovuuden ja vapauden korostaminen (Arrizabalo, Pinto, & Vicent, 2019; McRobbie, 2016). Kulttuuriala on ollut tämän muutoksen eturintamassa kahdesta syystä. Ensinnäkin kulttuurialan työntekijät ovat aina eläneet epävarmuuksien,

*Työntekijälle muutos näky-
sekä työelämän epävarmis-
tumisena, prekarisoitu-
misena ja vastuun lisäänty-
misenä.*

kuten pätkätoiden, pienten tulojen ja monien samanaikaisten työsuhteiden kanssa. Toisaalta kulttuurialojen työhön on kautta aikain kuulunut enemmän yksilöllistä luovuutta, autonomiaa ja vapauksia kuin useimpien muiden alojen töihin, olipa kyse yrittäjistä, työntekijästä tai apurahan-saajasta. (Ansio & Houni, 2013; Kasvio, 2013.) Yrittäjinä ja freelancereina toimiminen on kaikkiaan kulttuurialalla selvästi yleisempää kuin muilla aloilla, erityisesti korkeakoulutettujen keskuudessa. Kun heitä oli vuonna 2017 kaikista työllisistä 12,3 % (Sutela & Pärnänen, 2018, s. 13), niin nuorista korkeakoulutetuista alle 35-vuotiaista taiteilijoista yli 40 % tekee taiteellista työtään osa- tai kokoaikaisesti yrittäjinä (Hirvi-Ijäs ym., 2018, s. 25).

Viime vuosina työn tekemisestä on alettu luovia ja kulttuurialoja koskevissa hallinnollisissa asiakirjoissa puhua yhä enemmän yrittäjyyden käsitteillä (Pyykkönen, 2015). Faktisesti liiketoimintayrittäjyyttä ja freelanceriutta ovat kulttuurialalla lisänneet 2010-luvun alkuvuosiin saakka jatkunut koulutuspaikkojen määrän kasvu, alan uudet työroolit ja -tehtävät sekä kentän työmarkkinoiden sirpaloituminen. Aiemmin työelämä perustui kentän melko kahtiajakautuneeseen luonteeseen: yhtäältä oli taidelaitoksia, joissa työskennel-

tiin pysyvillä tai määräaikaisilla työsuhteilla, toisaalta taas yksittäisiä taiteilijoita tai kulttuurialan muita ammattilaisia, jotka tekivät töitä yleensä apurahalla ja toisinaan myös ammatinharjoittajina. Sittemmin pysyvät ja määräaikaiset työsuhteet ovat vähentyneet kulttuurilaitoksissa ja tilalle on tullut enemmän tilaustyönä toteutettavia tehtäviä, joita ostetaan yrittäjiltä tai freelancereilta. Erilaiset tuottaja-, managerointi- ja markkinointitehtävät ovat lisääntyneet kulttuurialojen 'vapaalla kentällä' erityisesti tapahtumatuotannossa. (Helavuori & Karvinen, 2018; Rautiainen & Roiha, 2015; Sandqvist, 2013.)

Kulttuurialan työ on tyypillisesti projektimaista: Taiteilijat tekevät tietyn ajan kestäviä töitä tai produktioita apurahalla, myyntiin tai tilauksesta, ja kulttuurituottajat toteuttavat erilaisia projekteja, kuten tapahtumia ja yhteisötaidehankkeita. Projekteja tehdään usein yhtä aikaa ja eri tarkoituksiin tai tilaajille. Tutkimusten mukaan kulttuurialan työelämälle onkin eri aloilla tyypillistä työn ja tulonlähteen 'sirpaleisuus', 'mosaiikkimaisuus' ja työn 'hybridisyys' (Ansio, Houni, & Piispa, 2018; Piispa, Ansio, Houni, & Käpykangas, 2015). Tekeillä oleva lisäselvitys alle 35-vuotiailta taiteentekijöiltä kerätyn barometriaineiston pohjalta osoittaa, että noin puolelle heistä edellä mainitut ovat positiivisia asioita. Monet tulonlähteet ja samanaikaiset työtehtävät näyttäytyvät merkkeinä työn vapaudesta ja vaihtelevuudesta. Noin puolet sen sijaan kokee asian enemmän tai vähemmän ongelmallisena. He uskovat luovuutensa pääsevän sitä vahvemmin esiin, mitä paremmin he pystyvät keskittymään yhteen työhön kerrallaan ja mitä turvatummat heidän tulonsa päätoimisesta taiteilijuudesta ovat. (ks. myös Hirvi-Ijäs ym., 2018; Piispa & Salasuo, 2014.)

Kulttuurialan korkeakoulutus

Koulutuksesta puhuttaessa 'kulttuurialalla' viitataan niiden koulutusohjelmien kokoelmaan, joiden läpäisemisen katsotaan antavan henkilölle pätevyyden toimia taide- ja kulttuuriperintöalojen työtehtävissä. Suomalaiset taidealat kattavat perinteisen määritelmän mukaisesti audiovisuaaliset, visuaaliset ja esittävät taiteet sekä kirjallisuuden, muotoilun ja arkkitehtuurin (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2009a). Kyse ei ole ainoastaan taiteellisista tehtävistä, vaan alat pitävät sisällään myös produktioiden vaatimat managerointi-, suunnittelu-, tuotanto-, ohjaus- ja tekniset tehtävät. Kulttuuriperintöala puolestaan kattaa kaikenlaiseen museotoimintaan liittyvät tehtävät, kulttuuriperinnön hallinto-, koulutus- ja asiantuntijatehtävät sekä erilaiset kulttuuriympäristöön liittyvät tehtävät (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2009b). Kulttuuriala on toisin sanoen kattokäsite, joka pitää sisällään kaikki edellä mainitut. Rajaamme tutkimuksemme ulkopuolelle niin sanotut luovat alat, joihin sisällytetään edellä mainittujen kulttuurialojen lisäksi muiden muassa media-, viestintä- ja pelialat (Throsby, 2010).

Työelämän muutos haastaa kulttuurialan korkeakouluopetuksen. 2000-luvulla työelämätaidot ovat nousseet kulttuurialojen opetuksessa merkittävään rooliin varsinkin sen jälkeen, kun on havahduttu tutkintomäärien ja työmarkkinoiden epäsuhtaan. Kulttuurialan korkeakoulutuksessa työelämätaitoja lähestytään sekä yksilön persoonan kehittämisen että generisten taitojen oppimisen kautta. Nuorten kulttuurialan ammattilaisten parissa tehty tutkimus (Hirvi-Iljäs ym., 2018) osoittaa, että nuoret kulttuurialan ammattilaiset haluavat koulutukselta työelämäym-

märyksen ja -osaamisen suhteen realistisuutta. Tämä tarkoittaisi käytännössä työelämäolosuhteiden, vaikuttamismahdollisuuksien, yrittäjyyden ja kollektiivisten yhteistoimintamuotojen opetusta.

Korkeakoulujen työelämäpedagogiikkaa voidaan pitää yläkäsitteenä erilaisille tavoitteille ja toimenpiteille, joilla korkeakouluissa pyritään rakentamaan yhteyksiä työelämään ja tuomaan työelämän näkökulmaa osaksi opetussuunnitelmia. Työelämälähtöisyyden käsite on liitetty erityisesti ammattikorkeakoulutukseen, jossa se nähdään keskeisenä toimintaperiaatteena, mikä ilmenee koulutuksen ja työelämän erilaisina yhteistyömuotoina (Kelo, Haapasalmi, Luukkanen, & Saloheimo, 2012; Tynjälä, Kekäle, & Heikkilä, 2004; Töytäri ym., 2019). Ammattikorkeakouluja on kuitenkin toisinaan kritisoitu siitä, että koulutus ja työelämä näyttävät yhä toimivan erillisinä eikä aitojen kumppanuuksien kehittäminen ole ollut täysin onnistunutta (Töytäri ym., 2019, s. 26). Töytäri ym. (2019) korostavatkin pedagogiikan uudistamisen tarvetta sekä oppimiskäsitusten muuttamista vastaamaan työelämälähtöisyyden periaatetta.

Suomessa korkeakoulujen tehtävät on jaettu siten, että ammattikorkeakoulussa painotetaan työelämä- ja yliopistoissa tiedelähtöisyyttä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2018; Niiniluoto, 2015; Neuvonen-Rauhala, 2009). Neuvonen-Rauhalan (2009) mukaan tämä ero on kuitenkin kaventunut, koska myös yliopistoissa on alettu painottaa työelämäosaamista. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä on eroa myös siinä, että ammattikorkeakoulujen lähtökohtana on kytkeä työelämä suoraan osaksi opintoja (Töytäri ym., 2019), kun taas yliopistoissa puhutaan yhteiskunnallisesta vuorovaikutuksesta

Työelämän muutos haastaa kulttuurialan korkeakouluopetuksen.

(YVV). Vuoden 2005 lakimuutos kannusti yliopistoja yhteiskunnalliseen palvelutehtävään, ja ne ovatkin alkaneet mitata yhteiskunnallista vuorovaikutusta erilaisin mittarein (Niiniluoto, 2015). YV-V:n ja työelämätaitojen kehittymisen välinen yhteys on kuitenkin toistaiseksi ollut melko jäsentymätön osa-alue (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2018). Meneillään oleva Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) kolmas auditointikierros painottaa työelämäläheisyyttä kiinnittäen erityistä huomiota yliopistojen yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen, opiskelijakeskeisyyteen, vaikuttavuuteen ja sidosryhmäyhteistyöhön (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus [Karvi], 2019).

Konnektiivinen pedagogiikka korkeakoulutuksessa

T yöelämäpedagogiikka on käsitteenä hieman harhaanjohtava, koska se jättää huomiotta korkeakoulujen ulkopuoliset yhteisöt, kuten järjestöt ja vapaaehtoistyön. Sen vuoksi puhumme konnektiivisesta pedagogiikasta, joka viittaa yhteistyöhön kaikkien yliopiston ulkopuolisten toimijoiden kanssa sekä kantaa yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen ideaa yhteiskuntavastuun ja eettisyyden puolesta (Fung, 2017; Kumpulainen, Vierimaa, & Koskinen-Koivisto, 2019). Dilly Fung (2017) on jäsentänyt konnektiiviset yhteydet kuuden eri tutkimuslähtöisen oppimisen ulottuvuuden alle. Artikkelissamme keskitymme näistä ulottuvuuksista teorian ja käytännön yhdistämiseen sekä ul-

kopuolisten toimijoiden kanssa työskentelyyn. Teorian ja käytännön yhdistämisessä painottuu kykyjen ja henkilökohtaisten ominaisuuksien kehittäminen elämää ja työtä varten, mutta samalla opiskelijoiden oletetaan kykenevän kriittiseen ja rakentavaan ajatteluun ja dialogiin. Ulkopuolisten toimijoiden kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuu erityisesti oppimisen arviointi, johon osallistuvat myös yliopiston ulkopuoliset tahot. Toimiessaan yhteistyössä ulkopuolisten toimijoiden kanssa tai tehdessään näille jotakin tuotosta (esim. tutkimus, projekti tai esitelmä) opiskelijat tulevat tietoisemmiksi erilaisista ihmisistä ja ryhmistä laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Samalla opiskelijoiden viestintä-, vuorovaikutus- ja digitaalinen osaaminen parantuvat sekä yliopiston ja ulkopuolisten toimijoiden keskinäinen kommunikaatio tiivistyy. (Fung, 2017, ss. 84, 101.)

Työelämäpedagogiikan tutkimus keskittyy erityisesti yliopistokoulutuksen tuottamiseen ja työelämävalmiuksiin. Tynjälä, Virtanen, Klemola, Kostiainen ja Rasku-Puttonen (2016) puhuvat teorian ja käytännön yhdistämisestä integratiivisena pedagogiikan mallina. Opetuksen ja opetussuunnitelmien tasolla tämä tarkoittaa erilaisten käytännön harjoitusten tekemistä sekä teoreettisen tiedon soveltamista käytäntöön. Työelämävalmiuksien kannalta merkittävänä taitoina pidetään geneerisiä eli yleisiä työelämätaitoja. Niitä on pidetty kontekstista riippumattomina ja ”siirrettävinä” yleistaitoina, mutta näkemystä on myös kritisoitu ja osoitettu, että monet taidoista ovat alakohtaisia sekä aikaan ja kontekstiin sidottuja (Bereiter & Scardamalia, 2003, s. 55; Nykänen & Tynjälä, 2012). Rakennettaessa kulttuurialan korkeakoulutuksen opetussuunnitelmia ja osaamistavoitteita tulisikin ottaa

huomioon myös alan asiantuntijuudelle ominaiset piirteet sekä syventää opiskelijan ymmärrystä siitä, mitkä ovat kulttuurialan työn ja toimintaympäristön lainalaisuudet ja millä tavoin asiantuntijuudessa yhdistellään teoriaa ja käytäntöä.

Työn muutos tuo haasteita eri koulutussektoreille erityisesti muuttuvien osaamistarpeiden kautta. Konnektiivisen pedagogiikan omaksuminen laajentaa käsitystä korkeakoulutuksen osaamistavoitteista ja työelämätaidoista. Korkeakoulujen tehtävä ei ole kouluttaa pelkästään asiantuntijoita työelämän tarpeisiin, vaan aktiivisia ja kriittisiä yhteiskunnallisia toimijoita, joilla on monipuolisia työkaluja toimia muuttuvalla työelämän kentällä sekä kyky kehittää ja vaikuttaa toimintaympäristöönsä. Korkeakoulujen opetussuunnitelmatyö on avainasemassa työelämä- tai konnektiivisen pedagogiikan kehittämisessä. Myös yliopistojen yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen tavoitteet uhkaavat jäädä pelkiksi korulauseiksi, jos niitä ei pystytä jalkauttamaan osaksi oppiaineiden jatkapäiväistä opetustyötä ja käytäntöjä.

Aineisto ja metodi

Tutkimustehtävänäimme oli analysoida korkeakoulujen kulttuurialan koulutusohjelmien työelämäpuhetta opetussuunnitelmatasolla. Tarkastelimme opetussuunnitelmia konnektiivisen pedagogiikan näkökulmasta eli mitä ne kertovat yhteistyöstä erilaisten yhteiskunnallisten ja yhteisöllisten toimijoiden kanssa. Pohdimme myös yhteistyön osa-alueita, joita näiden ohjelmien opetuksessa voisi konnektiivisen pedagogiikan näkökulmasta vahvistaa. Käytimme aineiston hankinnassa Opintopolku.fi-sivustoa, josta löytyvät kaikki kotimaiset koulutusohjelmat. Rajasimme aineistoksi

Korkeakoulujen opetussuunnitelmatyö on avainasemassa työelämä- tai konnektiivisen pedagogiikan kehittämisessä.

kaikki lukuvuodelle 2018–2019 haettavissa olleet kulttuurialan koulutusohjelmat ja valikoimme ohjelmista ne, joiden *avainsanoissa* olivat ‘työelämätaidot’ ja ‘yrittäjyys’ eri muodoissaan tai osana yhdyssanoja. Näin pyrimme saamaan lopulliseen aineistoon kaikki ne ohjelmat, jotka halusivat markkinoida itseään erityisesti työelämänäkökulman kautta, olettaen, että niillä on erityistä halukkuutta huomioida työelämätaidot opetussuunnitelmissaan ja pedagogisissa ratkaisuisaan. Valikoinnin myötä artikkelin aineistoksi muodostui lopulta kahdeksan eri hakukohteen opetussuunnitelmat, joista analysoimme kaikkien niiden kurssien kuvaukset, joissa työelämä- tai yrittäjyystaitoja opetettiin.

Olemme tietoisia opetussuunnitelma-aineiston rajoitteista. Niitä tarkastelemalla emme pääse kiinni faktuaalisiin pedagogisiin käytäntöihin. Ne kuitenkin antavat suuntaa siitä, miten ja mihin periaatteisiin nojaten työelämäpedagogisia ratkaisuja ohjelmissa ja niiden kurseilla pyritään toteuttamaan. Aineisto kerättiin näiden kahdeksan koulutusohjelman kotisivuilta. Koulutusohjelmat olivat kulttuuritutkimuksen, kulttuurituotannon, liiketalouden ja markkinoinnin alan sekä taiteenalakohtaisia koulutuksia. Keräämämme aineisto on pieni ja luonteeltaan havainnollistava, eikä sen kautta pystytä tarkastelemaan luotettavasti opetuksen toteuttamista. Opetussuunnitelmista saa-

daan kuitenkin kuva siitä, millaisena eri koulutusohjelmien kuvauksissa nähdään työelämän ja ympäröivien yhteisöjen rooli osana koulutusta. Käsittelemme koulutusohjelmia anonyymeina. Olemme koodanneet aineiston käyttämällä koulutusorganisaatiostatuksesta kertovaa lyhennettä (YO tai AMK), koulutusohjelman luonnetta kuvaavaa koodia (tuottaja, tutkija, muu) ja numeroa (1, 2, 3 jne.). Näin ollen esimerkki aineistoa koskevasta lähdemerkinnästä voi olla esimerkiksi (AMK, tuottaja, 2).

Analyysimetodina käytimme aineistopohjaista sisällönanalyysia (Tuomi & Sarajarvi, 2002). Etsimme kurssikuvaus-teksteistä erilaisia tyypillisiä tapoja kertoa koulutuksen periaatteista, käytännöistä ja tavoitteista. Analysoimme aineistosta kuvauksia, jotka liittyivät työelämätaitoihin, yhteistyöhön työelämän ja muiden yhteisöjen kanssa sekä yrittäjyyteen. Tarkastelimme tyyppien kohdalla sitä, miten ne kohtasivat nykyajan kulttuurialan työelämän realiteettien ja konnektiivisen pedagogiikan periaatteiden kanssa. Analyysin seuraavassa vaiheessa etsimme muodostuvista kokonaisuuksista yhtäläisyyksiä ja eroja, joiden perusteella rakensimme analyysin luokittelun. Näistä muodostui lopulta kolme eri kategoriaa kuvata työelämäkoulutusta, joista jokaisella on omanlaisensa yhdistelmä periaatteita, käytäntöjä ja tavoitteita.

Tulokset: Työelämäkoulutus kulttuurialan korkeakoulutuksen opetussuunnitelmissa

Analyysin pohjalta syntyi käsitys kolmesta erilaisesta orientaatiosta työelämän ja työelämätaitojen huomioimisesta opetuksessa: ‘alakohtaiset työelämätaidot’, ‘geneeriset työelämä-

taidot’ ja ‘tutkija- ja asiantuntijataidot’. Luokittelu noudattaa ohjelmien välisiä profiilieroja. Taiteenalakohtaisissa koulutuksissa on eniten piirteitä ensimmäisestä kategoriasta, ammattikorkeakoulujen tuottajakoulutus nostaa esiin erityisesti geneerisiä työelämätaitoja ja yliopistojen tutkimuspohjainen koulutus edustaa kolmatta orientaatiota. Seuraavaksi esittelemme näiden orientaatioiden keskeisimpiä piirteitä.

Alakohtaiset työelämätaidot -orientaatio

Kaksi kahdeksasta tutkimuksessa mukana olevasta koulutusohjelmasta kuuluu tähän orientaatioon. Ne ovat ohjelmia, joiden kurssit ja moduulit opettavat käytännöllisiä ammatillisia taitoja. Keskeisenä tavoitteena ohjelmissa on antaa valmiudet työskennellä ammattilaisena tietyllä taiteen tai kulttuurin alalla. Suurin osa kurseista keskittyy oman taiteenalan esteetiikan perusteisiin, tarvittaviin perus- ja erityistaitoihin, ilmaisun muotoihin ja tapoihin, erilaisten työvälineiden käyttöön sekä oman kehon ja aistikokemuksen hyödyntämiseen. Yleisesti tämänkaltaisia ohjelmia ovat ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen kuvataiteen, teatterin, musiikin, elokuva-alan sekä media-, mainos- ja graafisen alan koulutusohjelmat. Yhteensä niitä on yli kaksikymmentä, mutta näistä vain kaksi hakukohdetta mainitsi keväällä 2019 Opintopolku.fi:ssä avainsanoikseen työelämätaidot tai yrittäjyyden.

Orientaatioon kuuluvien ohjelmien tarjonnassa on yllättävän vähän työelämän kanssa yhteistyössä toteutettavia kursseja eli sellaisia, joissa opiskelijat tekevät opintosuorituksensa alan työpaikoissa tai joissa työelämätoimijat ovat mukana. Yllättävää tämä on siitä syystä, että ohjelmien joi-

denkin kurssien osaamistavoitteet antaisivat viitteitä juuri tämänkaltaisten pedagogisten keinojen tarpeesta:

“Opiskelija

- *osaa työskennellä kansainvälisessä ympäristössä*
- *tunnistaa oman alan kansainvälisiä toimijoita*
- *osaa viestiä kansainvälisessä toimintaympäristössä*
- *ymmärtää kulttuurien väliseen kommunikaatioon liittyviä erityispiirteitä” (YO, taiteilija, 2).*

Toisessa kahdesta taiteenalan ohjelmasta on geneeristen työelämätaitojen kaikille pakollinen johdantokurssi, johon todennäköisesti kuuluu työelämäjaksoja tai -vierailuja. Tosin kyseinen kurssi ei ole osa ohjelman omaa opetustarjontaa, vaan yhteistyöyksikön taiteenalan pedagogisen pätevyuden tarjoavat opinnot. Kurssin osaamistavoitteiden kuvaus antaa olettaa konnektiivisen pedagogiikan olevan osa kurssin opetusrepertoaaria. Kurssin suoritettuaan *“opiskelija osaa [...] hyödyntää monipuolisesti työpaikalla tapahtuvaa oppimista keskeisenä osana jatkuvaa oppimista ja osallistuu oman alansa näkökulmasta työelämässä tarvittavaa osaamista kartoittavaan keskusteluun” (YO, taiteilija, 1).*

Selkein yhteys opiskelun ja työpaikkojen välille syntyy työharjoittelussa. Näiden kahden koulutusohjelman harjoittelujaksot on sijoitettu erilaisiin moduuleihin. Moduulien ja niiden sisältämien kurssien perusteella työharjoittelut ovat kursseja, joissa opitaan käyttämään työelämäympäristössä tarvittavia taitoja. Työharjoittelu on konteksti, jossa opiskelijan odotetaan oppivan geneerisiä työelämätaitoja ja kehittävän kykyään ymmärtää työelämän olosuhteita ja realiteetteja.

Muutoin sekä yleisten työelämätaitojen ja -ymmärryksen että työmarkkinoilla pärjäämisen opetus on alakohtaisten työelämätaitojen orientaation koulutuksissa vähäistä tai ainakin opetussuunnitelmatasolla implisiittistä. Toisin sanoen tällaisen koulutuksen kurssit eivät anna opiskelijalle valmiuksia ymmärtää työelämää, talouspolitiikan tai -trendien vaikutuksia. Toisaalta ne eivät myöskään kerro opiskelijalle, miten tämä voi vaikuttaa asemaansa työntekijänä ja työmarkkinatoimijana. Tiedon hankkiminen jää opiskelijan vastuulle esimerkiksi sivuainevalintojen tai henkilökohtaisen harrastuneisuuden varaan. Ne muutamit kurssit, joissa työhyvinvointia käsitellään, keskittyvät erilaisiin tekniikoihin, joilla yksilö voi kehittää fyysisiä ja psyykkisiä ominaisuuksiaan sekä edistää näin hyvinvointiaan. Voidaan sanoa, että tältä osin työelämätaitojen opetus on – ainakin opetussuunnitelmien perusteella – vajavaista.

Orientaatioon kuuluvien koulutusohjelmien opetussuunnitelmat sisältävät myös tutkijalinjan, varsinkin yliopistoissa ja ylemmissä ammattikorkeakoulututkinnoissa. Opetussuunnitelmiin kuuluu muutamia kursseja, joilla opetetaan aineistojen keräämistä ja tutkimuskirjoittamista. Menetelmäopetuksen tarjonta on kuitenkin niukkaa, jolloin voi tulkita näiden kurssien valmentavan enemmänkin oppinnäytetyön kirjoittamiseen kuin tutkijauralle.

Kuten yllä olevista lainauksistakin voi päätellä, orientaation koulutusohjelmat sisältävät myös jonkin verran geneeristen työelämätaitojen opetusta, mutta verrattuna alakohtaisiin työelämätaitoihin se saa selvästi vähemmän painoarvoa. Sisällöllisesti yleisten taitojen opetuksessa keskitytään tärkeimpiin taitoihin, jotka ovat

edellytyksenä työmarkkinoilla toimimiselle. Näitä ovat esimerkiksi mediataitojen perusteet, ammatinharjoittajana toimimisen perusteet sekä yrityksen perustamiseen ja pyörittämiseen liittyvien peruskäytäntöjen tunnistaminen.

Geneeriset työelämätaidot -orientaatio

Suurin osa (5) aineistoomme valikoituneista ohjelmista edustaa tätä orientaatiota. Tutkimuskirjallisuuden ja aineistomme perusteella geneerisiä taitoja ovat kulttuurialalla tällä hetkellä esimerkiksi yrittäjäyys, tuotteistaminen ja liiketoimintaosaaminen. Osa niistä voi olla alakohtaisia tai tietyille alalle tyypillisiä, kuten projekti-osaaminen tai tuotantotyöskentely, mutta silloinkaan niillä ei ainakaan pääasiallisesti tarkoiteta alan substanssiosaamista, kuten vaikkapa tietyn instrumentin soittamista. Tätä orientaatiota edustaa selkeimmin ammattikorkeakoulujen tarjoama kulttuurituottajakoulutus. Se näkyy jonkin verran myös edellä käsitellyissä alakohtaisissa työelämätaitoja korostavissa ohjelmissa. Selvästi vähiten geneeriset työelämätaidot ovat esillä yliopistojen tutkijaorientoituneessa opetuksessa.

Kulttuurituottajakoulutusten opetussuunnitelmien työelämäopintojen moduuleille laaditut osaamistavoitteet kertovat, mistä orientaatioissa on kyse: Yhtäältä opiskelija pyritään varustamaan tiedoilla ja taidoilla, jotka vastaavat alan senhetkisiä vaatimuksia. Toisaalta hänestä pyritään kouluttamaan osajaa, joka kehittämistyön ja innovaatioiden kautta uudistaa alaa menestyen samalla työssään.

“Kulttuurituottajan osaamistavoitteet perustuvat alan yhteisiin ydinkompetensseihin. Kompetenssit ovat laajoja osaa-

miskokonaisuuksia - yksilön tietojen, taitojen ja asenteiden yhdistelmiä. Kompetenssi kuvaa pätevyyttä, osaamista ja kykyä suoriutua ammattiin kuuluvista työtehtävistä. Ydinkompetenssien lisäksi koulutuksen painotus on myös työelämässä tarvittavissa yleisissä taidoissa, kuten luovuudessa, kriittisessä ajattelussa, vuorovaikutustaidoissa, johtamisessa, digitaalisuudessa, projektiosaamisessa sekä kansainvälisen osaamisen edistämisessä. Koulutuksen tavoitteena on näiden kompetenssien vahvistaminen.” (AMK, tuottaja, 1.)

“Tiedot: Pitkälle erikoistuneet ja oma-peräisen ajattelun mahdollistavat tiedot, jotka vastaavat osittain työ- tai opintoalan kärkiosaamista. Kriittinen tietoisuus alan ja eri alojen rajapintojen tietoihin liittyvistä kysymyksistä.

Taidot: Erikoistuneet ongelmanratkaisutaidot, joita tarvitaan tutkimuksessa ja/tai innovaatiotoiminnassa uuden tiedon ja toimintatapojen kehittämiseen ja eri alojen tietojen yhdistämiseen.

Kompetenssit: Kyky johtaa ja uudistaa toimintaa monimutkaisissa ja vaikeasti ennakoitavissa ja uutta strategista lähestymistapaa vaativissa työ- ja opiskeluympäristöissä. Kyky ottaa vastuuta ryhmien ammatillisen osaamisen ja työikäntöjen kehittämisestä ja/tai toiminnan strategisesta arvioinnista.”

(AMK, tuottaja, 2.)

Tämän orientaation ohjelmille ja kursseille on tyypillistä yhteistyö työelämän kanssa. Noin kolmasosa aineistossamme mukana olleista tämän orientaation kursseista on ainakin opetussuunnitelmiensa perusteella toteutettu tai mahdollisesti toteutetaan yhteistyössä työelämätoimijoiden kanssa. Kursseilla tehdään yhdessä työelämäorganisaatioiden kanssa sovittu-

ja tehtäviä, jotka liittyvät konkreettisesti niiden toimintaan. Tavoitteena ovat tuotokset, jotka hyödyttävät organisaatioita. Lisäksi kaikissa ohjelmissa vähintään kahdella kurssilla simuloidaan työelämän käytäntöjä esimerkiksi projekteja tai tapahtumatuotantoja toteuttaen. Tyypillistä ohjelmille on myös se, että opetussuunnitelmiin kuuluu useita eri työharjoittelujaksoja, jotka toteutetaan opiskelun eri vaiheissa.

Nämä ohjelmat ovat olleet työelämäyhteyksien luomisen näkökulmasta konnektiivisen opetuksen edelläkävijöitä Suomessa. Opetuksen tehtävänä on tarjota opiskelijalle käytännön kokemusta työelämän vaatimuksista ja käytännöistä sekä työelämäkontakteja tulevaisuutta silmällä pitäen. Tämä heijastuu kurssien osaamistavoitteisiin:

”Opintojakson osaamistavoitteet:

Opiskelija oppii suunnittelemaan ja hallitsemaan projektityössä tarvittavat henkilö- ja aikaresurssit. Opiskelija ymmärtää johtamistaidon sekä projektinhallinnan merkityksen, tiedostaa tapahtumatuotannon projektin eri osa-alueet ja kykenee järjestelmällisesti suunnittelemaan ja hallitsemaan niitä. Opiskelija osaa arvioida ja ottaa huomioon riskit projektia suunnitellessaan ja toteuttaessaan. Opiskelija tuntee tapahtuman tuotannon osa-alueet ja osaa hahmottaa tapahtumatuotannon kaaren. Opiskelija oppii toimimaan alihankintaverkostojen kanssa.

Opintojakson sisältö:

- *Henkilö- ja aikaresurssien suunnittelu ja hallinta*
- *Työn- ja vastuunjako*
- *Tiimityöskentely*
- *Projektin ja prosessin hallinta*
- *Riskienhallinta projektissa*

- *Projektin kaari*
- *Tapahtumatyö erilaisissa organisaatioissa ja yleisötilaisuuksissa*
- *Alihankintaverkoston kokoaminen ja toimijoiden erityispiirteisiin tutustuminen”*
(AMK, tuottaja, 4)

Vaikka työelämätaidot ovat kiinteä osa kulttuurituottajakoulutusta, työelämän muutoksista ja olosuhteista kertovat opinnot jäävät alemman ammattikorkeakoulututkinnon tasolla puuttumaan kah-ta poikkeusta lukuun ottamatta. Kulttuurialan työelämää ja -koulutusta koskevissa tutkimuksissa opintojen on kuitenkin todettu auttavan opiskelijaa ymmärtämään nykyajan työelämää ja analysoimaan sitä kriittisesti (Hennekam & Bennett, 2017). Sen sijaan orientaatioon kuuluvien ohjelmien ylemmissä tutkinnossa on muutamia kursseja, jossa käsitellään analyytisesti alojen kehitys- ja muutostrendejä sekä niiden vaikutusta työhön.

Alemman tutkinnon tasolta puuttuvat opinnot, joissa opiskelija ymmärtäisi mahdollisuutensa vaikuttaa asemaansa työmarkkinoilla. Ylemmässä tutkinnossa – ainakin opetussuunnitelmatekstin mukaan – näyttäisi olevan myös tällaisia painotuksia. Vähemmistössä ne kuitenkin ovat verrattuna niiden kurssien määrään, jotka pyrkivät tekemään yksilöstä itsestään sujuvan työmarkkinatoimijan. Ammatti-identiteettiäkin koskevat kurssit käsittelevät yleensä oman osaamisen auki kirjoittamista ja esittämistä esimerkiksi portfoliossa. Ammatti-identiteetti ja omien etujen puolustaminen työmarkkinoilla ymmärretään pääsääntöisesti yksilön oman identiteetin rakentamisena osaamisen kartuttamisen, markkinoinnin ja brändäyksen kautta tai psyykkisten valmiuksien kehittämisenä. Etujärjestötoimintaan tai

työmarkkinaolosuhteiden kollektiiviseen muuttamiseen johdattavat opinnot puuttuvat kokonaan. Toisin sanoen työelämän reflektointi- ja vaikuttamistaidot jäävät vajavaisiksi.

Kulttuurituottajaopetuksessa – johon tämän orientaation mukainen opetus pitkälti kulminoituu – paino on tuotanto- ja projektiosaamisessa sekä talous- ja liiketoimintaosaamisessa. Tavoitteena on, että oppilas oppii toimimaan yrittäjänä tai kolmannen sektorin järjestöissä tuottajana, tapahtumajärjestäjänä tai koordinaattorina, hakemaan apurahoja, järjestämään tapahtumia ja projekteja sekä verkostoitumaan, tekemään yhteistyötä ja solmimaan sopimuksia. Kun vertailee opetussuunnitelmia esimerkiksi useimpien yliopistojen kauppakorkeakoulujen yrittäjyyskoulutuksiin, ero on selkeä: ammattikorkeakoulut painottavat sisällöllisesti tyhjän ja ammatillisesti referenssittömän ”yrittäjyyshypetyksen” sijaan konkretiaa. Toisaalta niidenkin opetuksesta puuttuu kriittisyys siinä mielessä, että opetuksessa tarkasteltaisiin liiketoiminnan ja (työ)markkinoiden sudenkuoppia, hahmotettaisiin tai pyrittäisiin jopa kokeilemaan käytäntöjä tai malleja, joilla riskinottamisen vaaroja voitaisiin lieventää tai etsiä niille vaihtoehtoja.

Tutkija- ja asiantuntijataidot -orientaatio

Tätä edustaa selkeimmin yliopistojen kulttuurintutkija/-tutkimuskoulutus. Aineistossamme kyseisiä ohjelmia on mukana vain yksi, koska muita – joiden avainsanoissa olisi mainittu yrittäjyys ja/tai työelämätaidot – ei Opintopolku.fi-palvelusta löytynyt. Ohjelman opetus keskittyy tutkittaviin kulttuurisiin ilmiöihin, tutkimuskirjallisuuteen ja -menetelmiin.

Ajatus on tuottaa kulttuurialan generalistiasiantuntijoita, joista osalla on tieteenalakohtainen tutkijanpätevyys. Varsinaiset työelämätaidot opiskelijan odotetaan hankkivan jostakin muualta kuin ohjelmasta eli sivuaineiden tai työelämän kautta.

Opetussuunnitelman perusteella jää melko epäselväksi, opetetaanko ohjelmassa minkäänlaisia työelämätaitoja. Hyvin todennäköistä on, että työelämätaitojen opetus jää vähäiseksi, koska ohjelmassa ei ole tarkkaa tai aukikirjoitettua käsitystä siitä, mihin kaikkiin tehtäviin koulutuksesta valmistuvat voisivat työllistyä. Tämä tilanne vallitsee yhä monilla humanisti- ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla. Ainoa selkeästi työelämäorientoitunut ja konnektiivinen kurssi ohjelmassa on vapaaehtoinen harjoittelu.

Tulkintamme on omien työkokemuksellemme pohjalta, että kouluttajat eivät ole syystä tai toisesta pystyneet muodostamaan selkeää käsitystä työelämätaitojen roolista korkeakouluopinnoissa. Toisaalta useilla aloilla työelämätaitojen opettamista on pidetty uhkana akateemiselle riippumattomuudelle ja vapaudelle. Joka tapauksessa esimerkiksi omien ohjelmiamme ja oppiaineiden opiskelijapalautteet ovat osoittaneet, että ”hämäryydestä” kärsivät eniten opiskelijat. Työllistymismahdollisuuksien ja alan realiteettien selvittäminen jää valtaosin heidän omille harteilleen.

Ohjelmassa ei myöskään opetussuunnitelman perusteella ole opetusta siitä, millainen alan työelämä tällä hetkellä trendeineen ja haasteineen on tai miten yksin ja yhdessä muiden kanssa työelämän käytäntöihin ja rakenteisiin voidaan vaikuttaa. Tämäkin on yhteistä lähes kaikille

ihmistieteellisille koulutuksille. Kuitenkin yhteiskunnalliset alat ovat niitä, joissa on kattavin ja päivitetyn tieto työelämästä, sen ongelmista ja suhteista.

Johtopäätöksiä

Rajasimme tutkimusaineistomme ohjelmiin, joiden markkinoinnissa työelämäorientaatiota on haluttu korostaa. Aineistosta on todennäköisesti jäänyt pois ohjelmia, joiden opetus suunnitelmassa työelämäyhteydet on huomioitu muilla tavoin, eikä yleistyksiä voida tämän aineisto-otoksen pohjalta tehdä. Olemme keskittyneet artikkelissamme ainostaan opetus suunnitelmiin, eivätkä ne kerro koko totuutta siitä, miten opetusta käytännössä toteutetaan. Syvemmän näkemyksen muodostaminen koulutusohjelmien pedagogiikasta edellyttäisi opetus suunnitelmapirosessin avaamista sekä kurssikohtaisten opetuskäytäntöjen tarkastelua.

Korkeakouluille asetetut erilaiset tehtävät, ammattikorkeakoulujen työelämälähtöisyys ja yliopistojen tiedelähtöisyys (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2018; Niiniluoto, 2015; Neuvonen-Rauhala, 2009), näkyivät selkeästi tutkimuksemme tuloksissa. Neuvonen-Rauhalan (2009) näkemys kahtiajaon loiventumisesta yliopistojen työelämälähtöisyyden kehittämisen kautta ei tutkimuksemme perusteella kuitenkaan pidä paikkaansa. Näyttäisi siltä, että ammattikorkeakouluissa monipuolisten työelämätaitojen ja -yhteyksien opetus on kulttuurialalla näkyvämpää ja vakiintuneempaa. Yliopistot ovat puolestaan keskittyneet joko tutkimuksellisten taitojen tai taiteen alakohtaisten erityistaitojen opetukseen. Yliopistoohjelmien opetus suunnitelmissa työelämätaidot kulkevat mukana “varjona”; niiden

oletetaan olevan opetuksessa mukana, mutta niitä ei erikseen nosteta suunnitelmassa esiin muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Meneillään oleva opetus suunnitelmien uudistus tuo kuitenkin työelämätaidot yhä laajemmaksi osaksi myös yliopisto-opetusta.

Eri koulutusaloilla olisi kuitenkin opittavaa toisistaan, ja yhteistyöllä pystyttäisiin levittämään hyväksi havaittuja malleja ja käytäntöjä. Erityisesti ammattikorkeakoulujen vahvasta työelämäpedagogiikasta olisi muilla aloilla hyötyä. Ammattikorkeakoulujen opetus suunnitelmassa on runsaasti työelämälähtöisyyttä eli työelämän tarpeista lähtevää opetusta, mutta aineistomme perusteella kriittinen ymmärrys esimerkiksi yrittäjyyteen sisältyvistä haasteista ja riskeistä usein puuttuu (ks. myös Hirvi-Ijäs, 2018, ss. 41–44; Kutvonen, 2009; Resch, Hoyer & Steyaert, 2018). Yliopistojen työelämätaitojen koulutuksen haasteeksi tutkijat ovat määritelleet sen, kuinka yhdistää opetukseen työelämälähtöisyyttä vaarantamatta tutkimuksen riippumattomuutta ja teoreettisanalyttisen ajattelun merkitystä (Kotila & Palonen, 2018; Tunstall, 2018). On arvioitu (Fung, 2017) – ja myös tulostemme pohjalta voidaan arvioida – että yliopistojen pedagogiikkaan sopisi paremmin käsite työelämäläheisyys eli tiiviimpi yhteistyö työelämän ja ympäröivien yhteisöjen kanssa. Se ei ohjaisi lähtökohtaisesti ajattelemaan työelämäopetusta jonakin sellaisena, mikä vaarantaa riippumattoman akateemisen tutkimuksen.

Fungin (2017) mukaan konnektiivisessa pedagogiikassa on tärkeää muodostaa koulutuksen yhteyksiä yliopiston ja ulkopuolisten toimijoiden kanssa sekä yhdistää teoria ja käytäntö. Opetus suunnitelmia tutkimalla pystytään saamaan perus-

kuva erilaisista yhteistyön tavoista. Teorian ja käytännön yhdistämistä opetuksessa on kuitenkin vaikeampi arvioida, sillä opetussuunnitelmissa niiden yhdistämiseen liittyviä toimenpiteitä ei ole yleensä kirjoitettu auki. Esimerkiksi työelämäprojekteissa ei riitä, että opiskelijaa pyydetään kertomaan oppimisestaan yleisellä tasolla, vaan hänen pitäisi kyetä myös reflektoimaan teoreettista oppimistaan. Konnektiivisten elementtien tutkiminen itse opetuksessa vaatisi perusteellisempaa tutkimusta kuin mitä tämän artikkelin kohdalla oli mahdollista toteuttaa. Tutkimuksemme tulokset kertovat kuitenkin tietynasteisesta työelämäyhteyksien ohuudesta ja yksipuolisuudesta suomalaisessa kulttuurialan korkeakoulutuksessa. Työelämätaitojen pitäisi näkyä opetussuunnitelmissa nykyistä laajemmin, koulutusohjelmien osaamistavoitteet tulisi olla selkeästi määriteltynä ja opetussuunnitelmissa täytyisi tuoda esille, millaista osaamista kursseilla opetetaan. Myös opetuksen suunnittelun ja toteuttamisen tulisi olla sisällöltään selkeästä, että se antaa opiskelijoille riittävät valmiudet osaamisensa kehittämiseen.

Tutkimuksemme tulokset tukevat Hirvi-Ijäksen ym. (2018) havaintoja siitä, että nuoret kulttuurialan toimijat eivät saa koulutuksessaan riittäviä työelämävalmiuksia. Työelämän muutokset kulttuurialalla edellyttäisivät opintoja, jotka käsittelevät erilaisia ja vaihtelevia työnteon muotoja, kuten yrittäjyyttä sekä projektiosaamista. Ammattikorkeakouluissa ollaan tässä selkeästi yliopistoja edellä. Viime vuosien yleinen tavoite lisätä työelämälähtöisyyttä ja osaamisperusteisuutta opetussuunnitelmatyöhön (Kotila & Palonen, 2018) näkyy tutkimustulostemme mukaan kulttuurialalla lähinnä ammattikorkeakoulutuksissa. Koulutusohjelmissa, joissa painotus on erityisissä taiteen alois-

sa tai tutkimuksen tekemisessä, työelämälähtöisyys jää lähinnä sivuaineiden tai harjoittelun varaan.

Muuttuvassa työelämässä työntekijä tarvitsee uudenlaisia taitoja ja lähestymistapoja; käsitys hyvästä työntekijästä on nykyään toisenlainen kuin teollisuus- tai maataloustyössä 50 vuotta sitten. Muutoksen hallinta edellyttää myös sitä, että työntekijät ymmärtävät omien kykyjensä ja työn luonteen lisäksi työelämän rakenteita, olosuhteita ja sitä, miten niitä voidaan muuttaa. Tätä varten tarvitaan nykyistä enemmän kriittistä työelämäosaamisen koulutusta. Jotta tähän päästäisiin, koulutusohjelmien tulisi näkemyksemme mukaan lisätä yhteistyötä työelämäorganisaatioiden, ammattijärjestöjen ja liittojen, yrittäjien, freelancereiden ja alumnien kanssa. Työelämän realismi sekä teorian ja käytännön soveltaminen on mahdollista oppia vain kiinteässä suhteessa työelämätoimijoihin. Erityisen tärkeää tämä on luovilla aloilla, joissa työ on tutkimusten mukaan yksilöitynyttä ja työelämän epävarmuuksien kohtaaminen atomisoitunutta. Jos tällaisia asioita ei opeteta kulttuurialan korkeakoulutuksessa, vaarana on, että tulevaisuuden työelämän toimijat ovat heikoilla yhä epävarmimmilla työmarkkinoilla ja aseettomia kohdattessaan epätasa-arvoista kohtelua, esimerkiksi palkkojen tai palkkioiden polkemista.

Lähteet

-
- Ansio, H., & Houni, P. (2013). Taiteilijan arki. Teoksessa P. Houni, & H. Ansio (toim.), *Taiteilijan työ: Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa* (ss. 84–125). Helsinki: Työterveyslaitos.
- Ansio, H., Houni, P., & Piispa, M. (2018). Ei ole keksitty sitä ammattinimikettä, mikä olisin. Sosiaalisesti sitoutuneen taiteen tekijät ja hybridinen työ. *Yhteiskuntapolitiikka*, 83(1), 5–17.
- Arrizabalo, X., Pinto, P., & Vicent, L. (2019). Historical Significance of Labor's Increased Preca-

riousness in Germany, the United Kingdom, and Spain. *American Journal of Economics and Sociology*, 78(1), 255–290.

Bereiter, C., & Scardamalia, M. (2003). Learning to work creatively with knowledge. Teoksessa E. de Corte, L. Verschaffel, N. Entwistle, & J. V. Merriënboer (toim.), *Powerful learning environments: Unravelling basic components and dimension* (ss. 55–68). Amsterdam: Elsevier.

Collin, K., Paloniemi, S., Rasku-Puttonen, H., & Tynjälä, P. (2010). Asiantuntijuuden kehittämisen pedagogiikka. Teoksessa K. Collin, S. Peltoniemi, H. Rasku-Puttonen, & P. Tynjälä (toim.), *Luovuus, oppiminen ja asiantuntijuus* (ss. 79–95). Helsinki: WSOYpro.

Fung, D. (2017). *A Connected Curriculum for Higher Education*. London: UCL Press.

Griffiths, T., & Guile, D. (2003). A Connective Model of Learning: the implications for work process knowledge. *European Educational Research Journal*, 2(1), 56–73.

Helavuori, H., & Karvinen, M. (2018). *Todellisuuksia ja tulevaisuuksia. Valmistuneet näyttelijät ja näyttelijäopiskelijat*. Helsinki: Tinfo & Teatterikorkeakoulu.

Hennekam, S., & Bennett, D. (2017). Creative industries work across multiple contexts: common themes and challenges. *Personnel Review*, 46(1), 68–85.

Hirvi-Ijäs, M., Rensujeff, K., Sokka, S., & Koski, E. (2018). *Taiteen ja kulttuurin barometri 2017. Nuoret taiteentekijät*. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen verkkojulkaisuja 47. Luettu osoitteesta https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2018/cupore_barometri_2017_final.pdf

Houni, P., & Ansio, H. (toim.). (2013). *Taiteilijan työ: Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa*. Helsinki: Työterveyslaitos.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. (2013). *Korkeakoulut yhteiskunnan kehittäjinä*. Korkeakoulujen yhteiskunnallisen ja alueellisen vaikuttavuuden arviointiryhmän loppuraportti 5/2013. Tampere: Tammerprint.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. (2019). *Korkeakoulujen auditointikäsikirja 2019-2024*. Julkaisut 19:2019. Tampere: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

Kasvio, A. (2013). Taidetyö murtuvan työn maailmassa. Teoksessa P. Houni, & H. Ansio (toim.), *Taiteilijan työ: Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa* (ss. 25–31). Helsinki: Työterveyslaitos.

Kelo, M., Haapasalmi, P., Luukkanen, M., & Saloheimo, T. (2012). *Kohti työelämäläheistä oppimista. Työelämäyhteistyön kehittämisaasteet terveys- ja hoivatoialalla*. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisu-

sarja, AATOS-artikkelit 4/2012. Luettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-5797-63-3>

Keyriläinen, M. (2017). *Muuttuva työ vaatii palkansaajilta uusien roolien hallintaa*. Luettu osoitteesta <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/muuttuva-tyo-vaatii-palkansaajilta-uusien-roolien-hallintaa/>

Kotila, H., & Palonen, T. (2018). Korkeakoulun ja työelämän kentillä. *Yliopistopedagogiikka*, 25(2), 3–5.

Kumpulainen, K., Vierimaa, S., & Koskinen-Koivisto, E. (2019). Developing Connective Pedagogy in Cultural Research – A Case Study from the Teachers' Perspective in Adopting a Problem-Based Approach in Higher Education. *Education Sciences*, 9(4), 1–19.

Kutvonen, A. (2009). *Luovien alojen yrittäjyyteen. Ammattikorkeakoulututkintoon kuuluva yrittäjyyksokulutus luovilla aloilla: nykytila ja tarpeet*. Opinnäytetyö (ylempi AMK). Luettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-200912087450>

Laajala, T. (2016). Ammattikorkeakoulun osaa-
misperustaisen opetus suunnitelman tulkintareper-
tuaarit. *Aikuiskasvatus*, 36(4), 294–302.

Linden, J., Annala, J., & Mäkinen, M. (2016). Tieteenalakohtainen tieto ja opetus suunnitelman kriisi korkeakoulutuksessa. *Tiedepolitiikka*, 41(1), 19–28.

McRobbie, A. (2016). *Be Creative. Making a Living in the New Culture Industries*. Cambridge: Polity Press.

Niiniluoto, I. (2015). Yliopistot ja ammattikorkeakoulut yhteiskunnallisina vaikuttajina: yhteenveto. Teoksessa I. Niiniluoto (toim.), *Vastuullinen ja vaikuttava. Tulokulmia korkeakoulujen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:13* (ss. 11–30). Luettu osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75117/okm13.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Neuvonen-Rauhala, M-L. (2009). *Työelämälahtäötö-
syyden määrittäminen ja käyttäminen ammattikorke-
koulun jatkotutkintokokeilussa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Nykänen, S., & Tynjälä, P. (2012). Työelämätaitojen kehittämisen mallit korkeakoulutuksessa. *Aikuiskasvatus* 32(1), 17–28.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2018). *Korkeakoulu-uudistusten vaikutusten arviointi*. Luettu osoitteesta <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161125/okm34.pdf>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2009a). *Taiteen ja kulttuurin alat*. Luettu osoitteesta <https://minedu.fi/taiteen-ja-kulttuurin-alat>

- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2009b). *Museot ja kulttuuriperintö*. Luettu osoitteesta <https://minedu.fi/museot-ja-kulttuuriperinto>
- Piispa, M., Ansio, H., Houni, P., & Käpykangas, S. (2015). Osa-aikainen taiteilija? Vahvojen kategorioiden välissä rakentuva hybridi-identiteetti. *Työelämän tutkimus*, 13(2), 151–157.
- Piispa, M., & Salasuo, M. (2014). *Taiteilijan elämänkulku. Tutkimus nuorista taiteilijoista 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Pyykkönen, M. (2014). *Ylistetty yrittäjyys*. SoPhi-sarja 127. Luettu osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/44517>
- Pyykkönen, M. (2015). Kulttuuripolitiikan uusi vaih(d)e: luovaa taloutta ja yrittäjyyttä. Teoksessa M. Jakonen, & T. Silvasti (toim.), *Talouden uudet muodot* (ss. 122–143). Helsinki: Into.
- Rautiainen, P., & Roiha, T. (2015). *Taideohjelmien korkeakoulutus Suomessa*. Kulttuuripolitiittisen tutkimuksen edistämisyhtiö Cuporen verkkojulkaisu 30. Luettu osoitteesta https://www.cupore.fi/images/tiedostot/taideohjelmien_korkeakoulutus_suomessa.pdf
- Rauhala, I., Leppänen, M., & Heikkilä, A. (2013). *Pääasia. Organisaation psykologinen pääoma*. Helsinki: Talentum.
- Resch, B., Hoyer, P., & Steyaert, C. (2018). Between critique and affirmation: an interventionist approach to entrepreneurship education. Teoksessa K. Berglund, & K. Verduijn (toim.), *Revitalizing Entrepreneurship Education. Adopting a Critical Approach in the Classroom* (ss. 178–196). Oxon: Routledge.
- Sandqvist, V. (2013). *Minä, Hamlet: Näyttelijäntöön rakentuminen*. Väitöskirja. Acta Scenica, 31. Helsinki: Teatterikorkeakoulu.
- Sennett, R. (1998). *The Corrosion of Character. The Personal Consequences of Work in the New Capitalism*. New York, NY: W.W. Norton & Company.
- Sutela, H., & Pärnänen, A. (2018). *Yrittäjät Suomessa 2017*. Luettu osoitteesta http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/tyym_201700_2018_21465_net.pdf
- Throsby, D. (2010). *The Economics of Cultural Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tunstall, R. (2018). Education or exploitation? Reflecting on the entrepreneurial university and the role of entrepreneurship education. Teoksessa K. Berglund, & K. Verduijn (toim.), *Revitalizing Entrepreneurship Education. Adopting a Critical Approach in the Classroom* (ss. 178–196). Oxon: Routledge.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tynjälä, P., Kekäle, T., & Heikkilä, J. (2004). Työelämälähtöisyys koulutuksessa. Teoksessa E. Okkonen (toim.), *Ammattikorkeakoulun jatkotutkimus - toteutuksia ja kokemuksia*. Julkaisu 2. (ss. 6–15). Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Tynjälä, P., Virtanen, A., Klemola, U., Kostiainen, E., & Rasku-Puttonen, H. (2016). Developing social competence and other generic skills in teacher education: applying the model of integrative pedagogy. *European Journal of Teacher Education*, 39(3), 368–387.
- Töytäri, A., Tynjälä, P., Vanhanen-Nuutinen, L., Virtanen, A., & Piirainen, A. (2019). Työelämäyhteistyö ammattikorkeakouluopettajan osaamishaasteena. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 21(1), 14–30.
- Vähämäki, J. (2003). *Kuhnureiden kerho*. Helsinki: Tutkijaliitto.

